

PUBLICUM
MERITORUM PRAEMIUM

Ünnepi kötet
Katsányi Sándor és Papp István
kilencvenedik születésnapjára

Második, bővített, elektronikus kiadás

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2021

Szerkesztette: Havas Katalin, Hegyközi Ilona, Sándor Tibor és Sonnevend Péter

Olvasószerkesztő: Kovács Katalin

Kiadó: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Nyomtatás: Elektroproduct Kft. – EPC Nyomda, Budaörs

Az elektronikus kiadásban megjelenő személyi bibliográfiák a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban készültek, szerkesztőjük: Honffyné Felhő Ágnes és Jávor Ferencné

Készült 150 példányban az ünnepeltek születésnapjára. Kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kötet teljes anyaga az ünnepeltek bibliográfiájával kiegészítve hozzáférhető a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

A kötet megjelentetését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete támogatta.

ISBN 978-963-89260-5-0

ISBN 978-963-89260-6-7 (PDF)

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021>

Csobán László

Tíz év tapasztalatai a baranyai könyvtárbuszokon

Katsányi Sándornak és Papp Istvánnak ajánlom

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Csoban>

Közel huszonöt éve iktatták törvénybe (CXL. tv., 1997), hogy a könyvtári Kellátás kötelező önkormányzati feladat. A kétezres évek közepén formálódó Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer koncepciója szerint (Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, 2006) az ezer fő alatti lakosságszámú településeken a könyvtárbusz szolgáltatás javasolt, majd egy évtizeddel később ez a szám egy ajánlásban (Ramháb, 2016) már 500-ra módosult.

Baranya megye első, modern, internetszolgáltatást is biztosítani tudó könyvtárbuszát 2010. december 6-án adták át – egy nyertes TIOP pályázatnak köszönhetően. A busz beszerzésének célja a hátrányos helyzetű települések könyvtári ellátása volt. A pécsi megyei könyvtár koordinálásával, az aprófalvas településszerkezetű megyében ekkor kétszáz helyen működött könyvtári szolgáltató hely a mozgókönyvtári ellátás részeként. Az ellátott települések számát 27-tel növelte a Pécsről induló, 13 méteres nyergesvontatós jármű, melynek személyzete egy gépkocsivezető és egy szakképzett könyvtáros volt. A második busz 2014 tavaszán érkezett Pécsre, indulásakor 29 településen kezdte meg működését. 2021-ben a Csorba Győző Könyvtár két bibliobusza összesen 67 települést lát el Baranya megyében.

A könyvtárbuszok felszerelése, működése

A buszokon lévő állomány vegyes összetétele igyekszik minden olvasói igényt kielégíteni, ahogyan a buszokon böngészhető folyóirat-választék is. A pluszban felmerülő olvasói kérések a pécsi Tudásközpont állományából vagy az ODR-en keresztül biztosíthatók, ezért a teljesítetlen igények száma elenyésző. Az első buszon 4000 darab dokumentum (könyv, DVD) található, a másodikon 2000 darab. Utóbbin kettővel több felhasználói számítógép vehető igénybe, míg az elsőn csak kettő volt. Az alapfelszereléshez hozzátartozik a nyomtató és a projektor a beépített vetítővászonnal, legfontosabb pedig a műholdas parabola antenna.

A könyvtárbuszok által látogatott településekre egy hónapban két – többnyire különböző – időpontban jutnak el a bibliobuszok, egy nap három-négy települést érintve, ahol másfél órát töltenek el a kijelölt megállóhelyeken.

Minden megállóhelyen található egy tábla, amin megtalálhatóak a következő szolgáltatási időpontok, illetve a könyvtárosok elérhetőségei.

A településekkel kötött könyvtárellátási szerződések a következőket tartalmazzák: az önkormányzat vállalja, hogy a buszok számára megállóhelyet és áramforrást, a munkatársak számára pedig mellékhelyiséget biztosít, valamint kijelöl egy ún. kontaktszemélyt, aki a könyvtárossal tartja a kapcsolatot és segít az ellátás megszervezésében. A könyvtárbuszok használata mindenki számára ingyenes.

Személyzet, menetrend

Az egyes busz indulását követően – az első hetek tapasztalatai alapján – a szolgáltatás gördülékenyebb működtetése érdekében létszámbővítésre volt szükség, ezért egy-egy váltótárrsal bővült a csapat 2011 elején. Így már a háttérben végzendő könyvtárosi feladatok (állományfeldolgozás, olvasói kérések teljesítése, egyéb könyvtári adminisztratív teendők) és a sofőrök pihenőideje is biztosítva volt.

A könyvtárbuszok kötött menetrendje a szolgáltatás kiszámíthatóságát szolgálja, emiatt kevésbé rugalmas, nehezen formálható. A szolgáltatás kialakításakor szempont volt, hogy a havi kétszeri látogatások egyike hétköznapra essen, a másik pedig hétvégére. Jelenleg mindkét könyvtárbusz egy hónapban két teljes hétvégén szolgáltat, így vannak olyan települések, ahol kizárólag hétköznapi érhető el a szolgáltatás, szerencsétlen esetben délelőtti időpontokban.

Délelőttönként főképp a nyugdíjas, munkanélküli vagy kisgyermeküket otthon nevelők a látogatói a buszoknak, illetve nyáron a szünet miatt otthon maradó gyerekek is. Délutánonként és hétvégeken viszont a lakosság egészének nyílik lehetősége igénybe venni a busz által kínált szolgáltatásokat.

Befolyással van a buszok fenntartására és közvetlenül a szolgáltatásra is a baranyai úthálózat, ami sok helyen felújításra szorul, illetve a szélsőséges időjárási körülmények is, pl. hóesést követően el sem indulnak a járművek.

Tanulságok, tapasztalatok a baranyai településeken

Míg a kezdeti időszakban nagy eseménynek számított a könyvtárbuszok megjelenése, mára már teljesen hétköznapi jelenséggé vált, beépültek a települések mindennapjaiba. Éppen ezért a megújulás és az érdeklődés fenntartása állandó feladata a könyvtárosoknak. Az internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások növekedésével, az okostelefonok és a mobilinternet térnyerése miatt egyre kevésbé vonzó a buszok által nyújtott ingyenes internetezési lehetőség. Megoldás lehet a

fókusz áthelyezése, azaz a felhasználóképzés, a tudatos internethasználat oktatása.

Fontos leszögezni, hogy nincs két egyforma település, ahogy két egyforma szolgáltatási nap sem, ebből következően többféle eredményről számolhatunk be.

A korábban említett ajánlás elérendő célként fogalmazza meg, hogy a lakosság 20%-a legyen regisztrált használója a könyvtárnak, ezt a célt az erőfeszítések ellenére sem sikerült mindenhol elérni. A telepített könyvtárak esetében a könyvtárat működtető személy folyamatos jelenléte, ismertsége, a hosszabb nyitva tartás, a helyi közösségbe való beágyazottsága mind hozzájárul a hatékonyabb közösségteremtéshez, a könyvtárbuszok viszont csak havi kétszer, mindössze három órát tartózkodnak a településeken.

Az elmúlt évek alatt kialakult egy stabil olvasói bázis a könyvtárbuszokon. Ők azok, akik külső ráhatás nélkül (e-mail, telefon, chat-üzenet), önszántukból látogatják kéthetente, havonta a buszokat, rendszeresen kölcsönöznek, sőt olykor bevonhatók kisebb programokba, foglalkozásokba is. Akár egy hagyományos könyvtárban, a buszokat használók között is vannak tudatosabb és kevésbé tudatos olvasók, ajánlásra nyitottak és attól elzárkózók. Az aktuális könyvpiaci trendek, újdonságok iránti érdeklődés a hírverés nagyságától függően vagy azonnal jelentkeznek a könyvtárbuszokon, vagy csak késleltetve. Jó példa az előbbire Bán Mór Hunyadi-sorozata, mely annyira népszerű, hogy a rajongók rendszeresen kérik a következő, még meg sem íródott kötetet.

Minden település saját önálló szabályrendszere, olykor furcsa működési mechanizmusa szerint működik, ilyenformán nem mindegy az sem, hogy hogyan, vagy kihez közelítünk, ha célunk a hosszú távú partnerség kialakítása. Sokszor előfordul, hogy egy szolgáltatási napon a három különböző településen háromféleképp kell kommunikálnunk. A helyi problémák – akár évek óta húzódó konfliktusok – is hatással lehetnek a szolgáltatásra, melyeket olykor mi magunk is észlelünk, de megoldásukra nincs és nem is lehet valódi ráhatásunk.

Kulcsfontosságú a szolgáltatás egészére nézve, hogy milyen személy látja el a kapcsolattartási, kontaktszemélyi feladatokat. Szerencsés, ha olyan valaki, aki aktív tagja a helyi közösségnek. Nehézséget okoz a közönségszervezésben, ha a településen nincsenek kialakult közösségek, legyen szó életkorban közelálló baráti társaságokról vagy nyugdíjas klubról. Sikeresnek mondhatók azon kezdeményezéseink, amikor valamilyen különleges programot terveztünk a könyvtárbuszokra, ilyen volt pl. a Mikulásbusz-projekt, melynek keretében az egyes könyvtárbusz belső terét berendeztük a Mikulás átmeneti nappalijának és a gyerekcsoportok játékos körbevezetés keretében ismerkedhettek meg a Mikulás egyes használati tárgyival.

Az emberek túl általános vagy elavultnak mondható könyvtárképe miatt némely esetben kifejezetten problémás meggyőzni a polgármestereket a könyvtári szolgáltatások létjogosultságáról. A helyi lakosság egy részének fejében nem reális kép él a könyvtárak szerepéről. Jellemző az az általános megállapítás, mely szerint a könyvtárban csak művelődni, kulturálódni lehet és *kell*.

A buszokba belépve megtapasztalható az a jellemzően barátságos, családias hangulat, ami alkalmas arra, hogy oldja a könyvtárral szemben kialakult ellenérzéseket, szorongásokat. Ehhez viszont szükség van arra, hogy az olvasó eljusson a könyvtárbuszok ajtajáig. Gyakori, hogy a könyvtárosok spontán beszélgetések alkalmával próbálják megérteni és megváltoztatni a könyvtári szolgáltatásokat elutasítók érveit. Az indokok összecsengenek a TÁRKI által készített (TÁRKI Könyves Kutatás 2020, 2020) kutatásban feltártakkal: nem szeretnek olvasni, nincs idő az olvasásra, inkább mást csinálnak helyette (filmek, sorozatok), illetve gyakori érv az is, hogy valaki a látásromlása miatt nem tud már olvasni.

A fentiek tükrében elmondható, hogy ott jelent igazi kihívást megnyerni a lakosságot, ahol a leírtakból több negatív tényező is jelen van, azaz: nincs közösség, nincs aktív kontaktszemély, az embereknek nincs kialakult kapcsolata a könyvkultúrával vagy évekre/évtizedekre nyúlnak vissza a könyvekkel kapcsolatos emlékek, nincsenek gyerekek, elköltöztek a fiatalok, előregedett a falu stb. A könyvtárbuszok által látogatott településeken ezekből a negatív tényezőkből általában több is jelen van. Ezen adatok ismeretében az irányadó feladatunk természetesen az, hogy utakat találjunk a közösségekhez, hisz a változás folyamatos, és nem egy esetben tapasztaltuk, hogy a kontaktszemély cseréje, a megközelítési stratégia megváltoztatása jelentős forgalmi növekedést eredményezett, sőt a településre frissen érkező családok is új színfoltot hozhatnak a település életébe, s egyben a könyvtárbuszokra is.

Irodalom

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről Forrás:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=99700140.tv&targetdate=20180102&printTitle=1997.+%C3%A9vi+CXL.+t%C3%B6rv%C3%A9ny> [2021. 07. 19.]

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Budapest : Könyvtári Intézet, [2006.] 100 p.

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, KSZR: ajánlás. [Bev. Hoppál Péter, Ramháb Mária]. 2. átdolg. kiadás.[Kecskemét] : Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2016. – 16 p.

TÁRKI Könyves Kutatás 2020 Forrás: https://www.tarki.hu/sites/default/files/2020-09/TARKI_olvasas2020_tanulmany.pdf